

ADALAR DENİZİ'NDE GÜÇ DENGESİ: CENEVİZLİLER VE TÜRKLER ARASINDA SAKIZ ADASI MÜCADELESİ

Azer GÜRCAN*

* Arş. Gör. Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, azer.gurcan@balikesir.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9249-0849>

Received Date: 02.11.2024. Revised Date: 26.11.2024. Accepted Date: 15.12.2024

Copyright © 2024 Azer Gürçan. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Özet

Bu makale, 14. yüzyılda Sakız Adası üzerindeki Ceneviz-Türk mücadelesini ele almakta ve bölgenin jeopolitik önemini tartışmaktadır. Sakız Adası, deniz ticaretinin merkezi konumlarından biri olması ve Anadolu'ya yakınlığı sebebiyle hem Cenevizliler hem de Türkler için stratejik bir bölge hâline gelmiştir. Aydınoğlu Mehmet Bey'in 1319 yılında adayı ele geçirme girişimi, Latin yönetimi ile Türkler arasındaki çatışmanın başlangıç noktalarından biri olarak değerlendirilmiştir. Papalık kaynakları ve dönemin kronikleri, bu mücadelenin yalnızca bölgesel bir güç savaşı değil, aynı zamanda Hristiyan dünyası açısından dini bir haçlı seferi olarak algılandığını göstermektedir. Makale, Sakız Adası'nın ekonomik ve ticari önemini vurgularken, papalığın Cenevizlilere ve Hospitalier Şövalyeleri'ne sağladığı desteklerin bu mücadeledeki etkisini analiz etmektedir. Papa XXII. Ioannes'in, Zaccaria ailesine sağladığı ticari ve manevi imtiyazlar, adanın ekonomik gücünü artırmış ve Latin dünyasında Hristiyan savunusunun bir parçası olarak öne çıkmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, papalığın Latin kolonilerinin savunulmasına öncelik vermesi, Türklerin Doğu Akdeniz'deki başlıca Müslüman tehdit olarak algılanmaya başladığını göstermektedir. Bölgedeki savaşların belgelenmesi sürecinde, papalık mektupları, kronikler ve çağdaş anlatılar arasındaki tutarsızlıklar da ele alınarak, bu kaynakların nasıl bir tarih yazımı oluşturduğu tartışılmıştır. Sonuç olarak, Sakız Adası'ndaki çatışmalar, yalnızca bölgesel bir güç mücadelesi değil, aynı zamanda Haçlı ideolojisinin deniz savaşlarına nasıl yansıdığını gösteren önemli bir örnek olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sakız Adası, Cenevizliler, Aydınoğulları, Papalık, Hospitalier Şövalyeleri, Haçlı Seferleri, Doğu Akdeniz.

BALANCE OF POWER IN THE AEGEAN SEA: THE STRUGGLE FOR CHIOS BETWEEN THE GENOENSE AND THE TURKS

Abstract

This article examines the Genoese-Turkish struggle over Chios in the 14th century and discusses the geopolitical significance of the island. Chios became a strategically important region for both the Genoese and the Turks due to its central position in maritime trade and its proximity to Anatolia. Aydınoğlu Mehmet Bey's attempt to seize the island in 1319 is considered one of the key moments in the conflict between Latin rule and the Turks. Papal sources and contemporary chronicles indicate that this struggle was perceived not only as a regional power struggle but also as a religious crusade within the Christian world. The article highlights the economic and commercial significance of Chios while analyzing the impact of papal support for the Genoese and the Knights Hospitaller in this conflict. Pope John XXII's commercial and spiritual privileges granted to the Zaccaria family strengthened the island's economic power and positioned it as a crucial part of Christian defense within the Latin world. At the same time, the papacy's prioritization of the defense of Latin colonies suggests that the Turks had come to be perceived as the primary Muslim threat in the Eastern Mediterranean. The process of documenting these battles is also explored by addressing the inconsistencies among papal letters, chronicles, and contemporary narratives, revealing how these sources shaped historical writing. Ultimately, the conflicts over Chios are assessed not merely as a regional power struggle but as a significant example of how Crusader ideology was reflected in naval warfare.

Keywords: Chios, Genoese, Aydınoğulları, Papacy, Knights Hospitaller, Crusades, Eastern Mediterranean.

Giriş

Sakız Adası, tarih boyunca Doğu Akdeniz'in en stratejik bölgelerinden biri olmuştur. Konumu itibarıyla Ege Denizi'nde, Anadolu kıyılarına yakın bir noktada yer alması, adayı hem ticari hem de askeri açıdan önemli kılmıştır. Özellikle Orta Çağ boyunca, adanın deniz ticaret yolları üzerindeki konumu, onu büyük denizci devletlerin ilgi odağı hâline getirmiştir. Cenevizliler için bir ticaret üssü ve savunma noktası olan ada, aynı zamanda Osmanlılar ve Aydınöğulları gibi Anadolu beylikleri için deniz aşırı genişleme ve ticaret kontrolü açısından kritik bir hedef hâline gelmiştir.

Sakız Adası'nın önemi yalnızca ticaret ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda bölgedeki güç mücadelelerinde bir kale işlevi görmüştür. Adanın limanları, deniz ticaretinin güvenliğini sağlamak için büyük bir avantaj sunarken, aynı zamanda denizci topluluklar için askeri üs olarak da kullanılmıştır. 14. yüzyılda Ege'de yaşanan Ceneviz-Türk çatışmaları, Sakız Adası'nın bu stratejik rolünü daha da belirgin hâle getirmiştir. Adayı elinde tutan güç, yalnızca bölgedeki ticaret yollarını kontrol etmekle kalmamış, aynı zamanda Ege'deki siyasi dengeleri de doğrudan etkilemiştir.

Bu çalışmada, Sakız Adası'nın 14. yüzyıldaki jeopolitik konumu ve bu doğrultuda Cenevizliler ile Türkler arasındaki mücadelenin dinamikleri ele alınacaktır. Adanın, yalnızca ekonomik kazançlar açısından değil, aynı zamanda Hristiyan-Müslüman karşılaşmalarında bir cephe olarak nasıl önemli bir rol oynadığı değerlendirilecektir.

Sakız Adasında Türk-Hristiyan Çatışmaları

Sakız Adası'nın stratejik konumuna Guillelmus Adae, dikkat çekerek, adanın Küçük Asya'ya yalnızca sekiz mil mesafede olduğunu ve bu yakınlığın Türkler üzerinde daha fazla zarar verme fırsatı sunduğunu vurgulamıştır (Guillelmus Ade, 2012: 52). Bu değerlendirme, adanın 14. yüzyıldaki jeopolitik önemini gözler önüne sermektedir. Nitekim Aydınöğlu Mehmet Bey de Sakız Adası'nın bu stratejik değerinin farkına vararak, bölgedeki Latin hâkimiyetini sona erdirmek amacıyla harekete geçmiştir. Özellikle adadaki Zaccaria ailesinin yönetimine son vermek isteyen Mehmet Bey, 1319 yılında adaya Türk donanmasını sevk ederek bölgeyi ele geçirme girişiminde bulunmuştur. Bu çatışma, dönemin kaynaklarında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Gerard de Pins ve Albert de Schwarzburg, Sakız'daki muharebenin gelişimini ve sonuçlarını Papa XXII. İohannes'e yazdıkları mektuplarda detaylandırmışlardır. Söz konusu yazışmalar, savaşın hem Hristiyan dünyasındaki yankısını hem de olayın belgelenme sürecindeki önemini ortaya koymaktadır. Özellikle Gerard de Pins, Türklere karşı kazanılan zaferi Papa XXII. İohannes'e aktardığı raporunda ayrıntılı bir şekilde tasvir etmiş ve böylece bu askeri çatışmanın kayıt altına alınmasını sağlamıştır. Onun anlatımına göre, savaş son derece çetin ve acımasız geçmiş, taraflar arasında yoğun bir mücadele yaşanmıştır. Muharebenin başlangıcında, Hristiyan kuvvetlerine ait kadirgalar, Türk filosuna ani bir saldırı düzenlemiş ve ilk darbeye düşmana ait dört gemiyi ele geçirmiştir. Geriye kalan Türk gemileri ise kaçmak zorunda kalmış, ancak bu geri çekilme onların tek kurtuluş şansı olarak değerlendirilmiştir. Raporda özellikle gecenin yaklaşmasının çatışmanın seyrini etkilediği belirtilmekte, bu durumun, Hristiyan donanmasının ilerleyişini sınırlandırdığı ifade edilmektedir. Buna rağmen, kaçamayan Türk gemilerinin büyük bir kısmı Sakız kıyılarına sığınmak zorunda kalmış, yalnızca on iki gemi, Hristiyan kuvvetlerinin eline düşmekten kurtulabilmiştir. Pins'in ifadesine göre, bu çatışma sırasında iki binden fazla Türk, ya esir alınmış ya da öldürülmüştür. Ancak o, bu zaferi yalnızca askeri bir başarı olarak görmekle yetinmemekte, aynı zamanda Tanrı'nın lütfu sayesinde kazanıldığını vurgulamaktadır. Karaya çıkan Türklerin akıbeti konusunda ise Pins oldukça net bir ifade kullanarak, esir alınmayanların tamamının öldürüldüğünü belirtmektedir. Sonuç olarak, bu savaşta hiçbir

Türk'ün kurtulamadığı vurgulanmaktadır (Gatto, 1956: 337-339). Bu belgeler, Sakız Adası için verilen mücadelenin tarihsel önemini anlamak açısından kritik bir kaynak teşkil etmektedir. Pins'in anlatımı, Sakız Adası'ndaki bu çatışmanın, sadece bölgesel bir mücadele olmaktan öte, dini bir zafer olarak da yorumlandığını ve Hristiyan dünyasında büyük yankı uyandırdığını göstermektedir.

Albert de Schwarzburg, 3 Eylül 1319 tarihinde Rodos'tan Papa XXII. Iohannes'e yazdığı mektubunda, Sakız Adası'ndaki çatışmaların gelişimini ve Hristiyan kuvvetlerinin elde ettiği başarıyı aktarmaktadır. Mektubunda, Türkler ve onlarla iş birliği yapan Rum unsurların isyan ettiğini belirterek, bu tehdide karşı büyük bir deniz seferi düzenlediklerini bildirmektedir. Schwarzburg, Rodos'tan yola çıkan donanmanın büyüklüğüne vurgu yaparak, sefere katılan gemi türlerini detaylandırmış ve bu kuvvetin tamamen kendi imkânlarıyla oluşturulduğunu ifade etmiştir. Hristiyan donanmasının bileşimi, dönemin deniz savaşları açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Schwarzburg, seferin galea (kürekli savaş gemisi), atlı hisseria (muhtemelen ağır silahlı ve süvari taşıyabilen gemi), ligna (geniş gövdeli nakliye gemisi), parascalmus (muhtemelen destek veya keşif amaçlı küçük gemi) ve silahlı barkalar gibi çeşitli deniz araçlarından oluştuğunu belirtmektedir. Bu detaylar, Hristiyanların Türk donanmasına karşı ne derece organize ve iyi donanımlı bir kuvvetle sefere çıktığını göstermektedir. Schwarzburg'un anlatımına göre, Rodos'tan hareket eden bu 23 gemilik donanma, Türk deniz gücüyle karşı karşıya gelmiş ve doğrudan savaşa girmiştir (Delaville le Roulx, 1913: 365). Bu ifadenin, Hristiyanların yalnızca savunma amaçlı değil, aynı zamanda saldırı odaklı bir strateji izlediğini göstermesi açısından önemli olduğu söylenebilir. Mektuptaki "isyancılar" ifadesi ise, Türklerin yanı sıra Bizanslı unsurların da bu çatışmada yer aldığını ima etmekte ve Ege'deki güç dengelerinin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Schwarzburg'un aktardığı bu bilgiler, Sakız Adası çevresinde gerçekleşen 1319'daki deniz savaşının geniş çaplı ve organize bir Hristiyan seferiyle sonuçlandığını göstermektedir.

Gerard de Pins'e ait mektubun 1 Eylül 1318, Albert de Schwarzburg'ya ait mektubun ise 3 Eylül 1319 tarihli olması, her iki belgenin farklı savaşları mı yoksa aynı çatışmayı mı konu aldığını dair bir belirsizlik yaratmaktadır. Bu tarihsel çelişki, iki farklı yorum çerçevesinde ele alınmıştır. Housley, papalık kayıtlarına dayanarak 1318 ve 1319 tarihli raporların aslında aynı savaş anlatıldığını savunmaktadır (Housley, 1986: 289). Buna karşın, Anthony Luttrell, Ege'de Türkler ile Hristiyan güçleri arasında birden fazla çatışmanın meydana gelmiş olabileceğini ve dolayısıyla bu iki mektubun farklı savaşları anlatma ihtimalinin göz ardı edilmemesi gerektiğini öne sürmektedir (Luttrell, 1975: 288-289). Her iki kaynak da savaşın 23 Temmuz'da gerçekleştiğini belirtmekte, ancak Albert de Schwarzburg, bu tarihin pazartesi gününe denk gelmiş olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Takvimsel hesaplamalar doğrultusunda 23 Temmuz'un 1319 yılında pazartesiye denk geldiği tespit edilmiştir. Bu durumda, savaşın 1319'da gerçekleştiği ve Gerard de Pins'in mektubundaki tarihlendirmenin hatalı olduğu sonucuna varmak mümkündür (Luttrell, 1975: 288-289; Housley, 1986: 289). Dolayısıyla, Gerard de Pins'in raporunun yanlış bir tarihle ilişkilendirilmiş olduğu ve aslında 1319'daki çatışmayı konu aldığı söylenebilir. Bu tespit, Papalık kaynakları ile mektuplar arasındaki tarihsel uyumsuzlukları açıklığa kavuşturmak açısından önemlidir.

Albert de Schwarzburg'un mektubundan anlaşıldığına göre, çatışmalar öncesinde kendisi ilk olarak Sakız Adası'na gitmiş ve burada bölgenin hâkimi Martino Zaccaria ile görüşme fırsatı bulmuştur. Bu görüşmede, Türk güçlerinin Hristiyan topraklarına saldırmak amacıyla hareketlenmekte olduğu bilgisine ulaşmıştır. Türklerin, Ege'deki harekât merkezi olarak Theologos'u kullanarak buradan yelken açtıkları belirtilmektedir. Mektupta verilen bilgilere göre, Türk donanması 2.600 savaşçı, on kadirga ve her biri atmış ila seksen kürekçiden oluşan on dokuz silahlı gemiden oluşmaktaydı.

Bu tehdide karşılık olarak, Martino Zaccaria önderliğinde bir gemi ve ona eşlik eden altı ila sekiz küçük gemi ve tekneyle Türk saldırısına karşı bir savunma hazırlığı yapılmıştır. Bunun yanı sıra, Ceneviz'den de takviye kuvvet olarak on bir geminin bölgeye geldiği aktarılmaktadır. Ancak bu Ceneviz filosu, başlangıçta Bizans İmparatorluğu'na ait sanılarak Hristiyan kuvvetleri arasında bir tedirginliğe yol açmış, ancak gemiler yaklaştığında müttefik oldukları anlaşılmış ve bir rahatlama yaşanmıştır (Delaville le Roulx, 1913: 365-380).

Bununla birlikte, savaşta yer alan gemi sayılarıyla ilgili farklı kaynaklarda çeşitli çelişkiler mevcuttur. Albert de Schwarzburg'un mektubunda Hristiyan filosunun toplam yirmi üç gemiden oluştuğu belirtilirken, Enverî'nin *Dusturname* adlı eserinde bu sayının yirmi dört olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, *Dusturname*'de Türklere ait gemilerin sayısının elli sekiz olarak verilmesine karşın, Martino Zaccaria'nın filosu on dört gemi olarak kaydedilmiştir. Bu rakamlar, dönemin kaynaklarındaki sayıların tam olarak örtüşmediğini ve olayın farklı anlatımlarla aktarıldığını göstermektedir (Yınanç, 1929: 24). Bu tür farklılıklar, deniz savaşlarının katılımcı sayıları konusunda dönem kaynaklarının kesinlik arz etmediğini ve tarafların kendi başarılarını ya da güçlerini vurgulamak amacıyla rakamları değiştirmiş olabileceklerini düşündürmektedir.

Sakız Adası açıklarında gerçekleşen bu şiddetli ve amansız çatışmada, Türk kuvvetleri akşama kadar direnmelerine rağmen sonunda ağır bir yenilgiye uğramıştır. Albert de Schwarzburg'un mektubunda bu yenilginin boyutu çarpıcı bir şekilde betimlenmektedir. Ona göre, Türk askerleri savaşın sonunda denize atlayarak kaçmaya çalışmış, ancak pek çoğu boğularak hayatını kaybetmiştir. Çatışma sırasında en az 1.500 Türk askeri kılıç darbeleriyle öldürülmüş, hayatta kalanlardan bir kısmı ise Hristiyan kuvvetleri tarafından esir alınmıştır. Schwarzburg, Türk kuvvetlerinin ancak küçük bir kısmının kaçmayı başarabildiğini belirtmektedir. Mektubunda, yaklaşık dört yüz Türk askerinin altı küçük tekneyle Anadolu kıyılarına ulaşabildiğini, ancak gece karanlığının bu tekneleri takip etmelerini engellediğini ifade etmektedir. Sakız Adası topraklarına sığınmaya çalışan Türk askerleri için ise kaçış mümkün olmamış, Schwarzburg'un anlatımına göre hepsi öldürülmüş ve hiçbir kurtulamamıştır (Delaville le Roulx, 1913: 366).

Schwarzburg'un vurguladığı gibi, bu savaş yalnızca bir askerî zafer değil, aynı zamanda Hristiyan dünyası için dini bir başarı olarak da değerlendirilmiştir. Hristiyan müttefikleri arasında Türklere karşı kazanılan bu zafer, dönemin papalık propagandasında önemli bir yer tutmuş ve Haçlı ideolojisinin deniz savaşları bağlamında nasıl şekillendiğini ortaya koymuştur.

Gerard de Pins'in aktardıklarına göre, bu çatışmada Türk kuvvetleri ağır kayıplar vermiştir. Onun anlatımında, savaş sırasında Türklerin 2.000 askerinin öldürülmüş veya yaralanmış olduğu belirtilirken, Türk donanmasının yirmi gemi kaybettiği ve bu gemilerden on iki tanesinin gece karanlığında kaçmayı başardığı iddia edilmektedir. Ancak, farklı kaynaklar bu rakamları daha temkinli bir şekilde ele almakta ve kayıp sayılarının daha düşük olabileceğine işaret etmektedir. Özellikle Hristiyan anlatımları zaferin büyüklüğünü vurgulamak amacıyla düşman kayıplarını abartma eğiliminde olabileceğinden, bu tür rakamların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Aydınoglu Mehmet Bey'in 1319 senesinde adayı ele geçirme teşebbüsüne dair mevcut kaynaklar, olayın detayları konusunda önemli çelişkiler içermektedir. Farklı yazarlar tarafından aktarılan rakamlar, hem Türk hem de Hristiyan tarafının kayıpları ve savaşın kesin seyri hakkında kesin bir fikir oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Bu tür farklılıklar, dönemin diplomatik ve ideolojik ortamında zaferlerin ve yenilgilerin nasıl anlatıldığına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Hristiyan kaynakları, bu savaşı Haçlı mücadelesi bağlamında büyük bir

zafer olarak sunarken, Türk kaynakları genellikle kayıpları daha düşük göstermekte veya bu çatışmalara daha sınırlı yer ayırmaktadır. Bu durum, 14. yüzyılda Ege'de süregelen Türk-Hristiyan mücadelesinin belgelendirilmesindeki zorlukları ortaya koymakta ve kaynakların eleştirel bir şekilde incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle deniz savaşları gibi hareketli ve karmaşık olaylar, çağdaş anlatılarda kesin bir rakamsal doğruluğa ulaşmayı güçleştirmekte, tarihçilerin bu verileri dikkatli bir karşılaştırmalı analizle değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır.

Giovanni Villani'nin anlatımına göre, 1320 yılında Hospitalier Şövalyeleri, Türk güçlerin Rodos Adası'na yönelik saldırısını püskürterek büyük bir zafer kazanmıştır. Villani, bu savaşı "*Hospitalier Şövalyeleri Rodos'ta Türkleri gemileriyle nasıl yendi?*" başlığı altında ele almakta ve Rodos'un savunmasıyla ilgili önemli detaylar vermektedir. Ona göre, Türkler ve müttefikleri, Rodos'u ele geçirmek amacıyla seksenden fazla gemilik bir donanmayla saldırı düzenlemiştir. Bu saldırıya karşı, Rodos'taki Hospitalier Şövalyeleri, dört galea ve yirmi küçük tekneyle savunma yapmıştır. Bunun yanı sıra, Kılıkya'dan dönmekte olan altı Ceneviz galeası da Hristiyan kuvvetlerine destek vermiştir. Bu birleşik kuvvetler, Türk donanmasına karşı başarılı bir savunma gerçekleştirmiş, Türk gemilerinin birçoğunu ele geçirerek ya batırmış ya da etkisiz hale getirmiştir. Çatışmanın deniz aşamasının ardından, Türk birlikleri yakındaki minik bir adaya çekilmiş ve burada beş binden fazla askerin karaya çıkmak üzere beklediği bildirilmiştir. Ancak Hristiyan donanması, bu Türk kuvvetlerine karşı saldırıya geçmiş ve askerlerin tamamını esir almayı başarmıştır. Villani'nin anlatımına göre, yaşlı Türk askerleri öldürülmüş, gençler ise köle olarak satılmıştır (Villani, 1991: 784).

Giovanni Villani'nin Rodos'ta 1320 olarak tarihlendirdiği çatışma ile 1319'daki Sakız Adası'ndaki çatışma arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu durumda, Villani'nin çatışmanın yeri ve tarihi konusunda yanlış bir bilgi aldığı düşünülebilir. Ancak, gemi ve asker sayılarındaki farklılık, bu iki olayın farklı çatışmalar olabileceği ihtimalini de akla getirmektedir. Yazarın yanlış bir bilgi aldığına dair şüpheleri güçlendirmektedir.

Villani'nin kullandığı dil, Hospitalier Şövalyeleri'nin zaferini Haçlı ruhu içinde idealize etmekte ve Müslüman kayıplarını büyük ölçekte yansıtmaktadır. Ancak, rakamların ve savaşın detaylarının çağdaş kaynaklar ışığında eleştirel bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Özellikle, beş bin gibi yüksek bir esir sayısı ve seksenden fazla geminin varlığı, bu anlatımın belirli abartılar içerebileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, bu olayın 14. yüzyılın başlarında Adalar Denizi'nde Türk-Hristiyan çatışmalarının giderek şiddetlendiğini ve deniz savaşlarının bölgedeki hâkimiyet mücadelesinde merkezi bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Hospitalier Şövalyeleri, Türklere karşı kazandıkları başarıların ardından, Bizans'ın önemli bir savunma merkezi haline gelmiş olan Leros Adası'na bir saldırı düzenleyerek buradaki kaleye hâkim olmuşlardır. Bu askeri başarı, yalnızca Türklere karşı kazanılan bir zafer değil, aynı zamanda Bizans üzerindeki Hristiyan askerî baskısının da bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Şövalyelerin Ege'deki genişleme stratejisi, hem Türklere hem de Bizans'a karşı yürütülen bir mücadeleyle şekillenmiş, bu durum dönemin bölgesel güç dengelerinde önemli değişimlere yol açmıştır.

Hem Zaccaria hem Hospitalierlerin Türklere karşı harekâtı, Türklerin denizlerde artan varlığına karşı erken bir Hristiyan direnişini temsil etmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu durum, özellikle Türklerin Ege'deki korsan faaliyetlerine karşı bir "ön-ittifak" olarak değerlendirilebilir. Latinler ve Hristiyan şövalyeleri, Türk denizciliğinin ilk aşamalarında oluşturduğu tehdide karşı harekât yaparak, bölgedeki deniz güvenliğini sağlama

çabası içine girmiştir. Bu bağlamda, Sakız Adası'nda yaşanan çatışma, Hristiyanlar açısından iyi belgelenmiş ve detayları net bir şekilde aktarılmış bir savaş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak, Sakız'daki bu çarpışma öncesinde, Ege Denizi'nde Hospitalier Şövalyeleri ile Zaccaria ailesinin Türk birliklerine karşı başka herhangi bir çatışmaya girip girmediği sorusu belirsizliğini korumaktadır. Bu döneme ait kayıtlar oldukça sınırlı olup, bazı kaynaklar bu tür karşılaşmalara işaret etse de kesin ve ayrıntılı bilgiler vermemektedir. Türklerin denizcilik faaliyetlerinin henüz yeni gelişmekte olduğu bu süreçte, Hristiyan devletlerin ve korsan gruplarının Türk gemilerine karşı yer yer mücadelelere girdiği bilinmektedir. Ancak, bu çarpışmaların spesifik olarak Zaccaria-Hospitalier ittifakına ait olup olmadığı netlik kazanmamaktadır.

Türlere karşı gerçekleştirilen Ceneviz-Hospitalier ortak mücadelesine, Ludolphus de Sudheim'in seyahatnamesinde rastlanmaktadır. Bu anlatıya göre, Rodos Şövalyeleri Türklerle çatışmaya girmiş ve Türkler, Langus Adası'na çekilmiştir. Şövalyeler, Türklerin elli barkasını ateşe vermiş ve gemilerinden çıkarak onları sarp bir dağda kuşatma altına almıştır. Noel döneminde ise Türkler, Hristiyanları dar bir alanda taşlarla çevreleyerek sıkıştırmıştır. Hristiyanlar kaçma imkânı bulamamış ve uçurumdan düşerek yaşamlarını yitirmiştir. Bu olayın duyulması üzerine Sakız Adası'nın hâkimi, Türklerle savaşmak amacıyla gemileriyle bölgeye ulaşmıştır. Ancak taraflar arasında bir anlaşma sağlanmış ve Türklerin adadan ayrılması için Sakız hâkimi tarafından kendi gemileriyle başka bir bölgeye götürülmesine karar verilmiştir. Türkler, gemilere bindirildikten sonra alt katta uyudukları esnada Rodos'a getirilmiş ve şövalyelere teslim edilmiştir. Rodos Şövalyeleri, esir aldıkları 6260 Türk'ün tamamını öldürerek cesetlerini denize atmıştır. Anlatıda ayrıca, İngiltere'den gelen bir hacı kadının binden fazla Türkü öldürdüğü yönünde rivayetler de yer almaktadır (Ludolphus de Sudheim, 1884: 334).

Ludolphus de Sudheim'in eseri, aktardığı olaylar için belirli bir tarih sunmamaktadır. Kendisi 1336-1341 yılları arasında Kutsal Topraklar ve Doğu Akdeniz adalarında bulunmuş ve seyahatnamesini, söz konusu hadiselerden oldukça sonra kaleme almıştır. Bu durum, anlatımının güvenilirliği konusunda bazı soru işaretleri doğursa da, metnin yüksek ayrıntı seviyesi, onu tarihsel araştırmalar için önemli bir kaynak hâline getirmektedir.

Guillelmus Adae tarafından kaleme alınan *Tractatus Quomodo Sarraceni Sunt Expugnandi* adlı eserde, Sakız Adası'nın hâkimi olan Zaccaria kardeşlerin Aydın Türklerine karşı karada ve denizde sert bir şekilde mücadele ettiği belirtilmektedir. Metinde, Zaccaria kardeşlerinin ele geçirdikleri Türkleri ya kılıçtan geçirdiği ya da köleleştirdiği aktarılmaktadır. Mücadeleler esnasında Türklerle ait on sekizden fazla geminin ele geçirildiği, ardından Hristiyanların Türk topraklarına saldırdığı ve Türklerin ellerindeki esirleri serbest bıraktığı ifade edilmektedir. Ayrıca, Sakız yöneticilerinin, çevredeki Hristiyan adalarına destek sağlayarak Türklerle olan mücadelelerinde onlara yardım ettiğinden de bahsedilmektedir (Guillelmus Adae, 2012: 52-54).

Brocardus, Türklerle karşı yürütülen çatışmalara Martino Zaccaria komutasında bizzat katıldığını belirtmiş ve Martino'nun Türkler karşısında ardı ardına zaferler kazandığını vurgulamıştır (Brocardus, 1906: 457).

Papa XXII. Ioannes tarafından kaleme alınan, 1 Mart 1319 tarihli bir mektupta, Hospitalier Şövalyeleri'nin Türklerle karşı kazandığı zaferi müjdelemiştir. Bu olaya ilişkin bilgiler, William Adam'ın eserinde de yer almakta olup, onun anlatımı Papa'nın ifadelerini desteklemektedir.

Nicephoros Gregoras'un aktarımına göre Martino Zaccaria, Ege'deki Türkler karşısında güçlü bir konum elde etmiştir. Bu bağlamda, kadirgalar inşa ederek Asya kıyılarında yaşayan Türklere karşı yağma seferleri düzenlemiştir. Kısa sürede korsanlar üzerinde büyük bir baskı kurmuş ve onları öylesine korkutmuştur ki, saldırıya uğramamak için Martino'ya yıllık haraç ödemeyi kabul etmişlerdir (Gregoras, 1829, s. 438-439; Luttrell, 1975: 288).

Bu çatışmalar sonucunda, Zaccaria ve Hospitalier Şövalyeleri, Türklerin başlıca düşmanları arasında yer almaya başlamıştır (İnalcık, 1993, s. 312-315). Kaynaklarda, Martino Zaccaria'nın Türk akınlarına karşı savunmasını sürekli güçlü tutmak amacıyla bin piyade, yüz süvari ve silahlarla donatılmış iki kadirgayı her an hazır bulundurduğu aktarılmaktadır. (Guillelmus Adae, 2012: 50, 52; Miller, 1911: 47).

Ceneviz-Türk ilişkilerinin gerilimli bir seyir izlediği görülmektedir. Stratejik konumu itibarıyla deniz ticaretinde önemli bir yere sahip olan Sakız Adasının, köklü bir ticaret geçmişi bulunan Cenevizliler için önemli bir ticaret merkezi olduğu bilinmektedir. Bu adanın Türkler tarafından hedef olmasının mühim nedenlerinden biri, adanın coğrafi konumudur. Anadolu'ya olan yakınlığı, Türklerin adaya yönelik ilgisini artıran temel etkenlerden biri olmuştur. Bunun yanı sıra, adanın denizlerdeki ticarete stratejik önemi, Türklerin bu bölgeyi ele geçirerek Akdeniz ticaretinde etkin bir rol üstlenme arzusunu da pekiştirmiştir. Sakız Adası, Türklerin bölgedeki güçlenme sürecinde stratejik bir hedef hâline gelmiş ve denizlerde söz sahibi olma çabaları doğrultusunda ele geçirilmesi kaçınılmaz bir nokta olarak görülmüştür.

Papalığın Türklerle Mücadele Eden Hristiyanlara Verdiği İmtiyazlar

Papa XXII. Ioannes'in Türklere karşı yürütülen Ceneviz-Hospitalier ortak operasyonlarını, ödüllendirdiğini ve desteklediğini raporlardan öğrenmekteyiz. Özellikle Zaccaria ailesinin, papalık tarafından çeşitli ayrıcalıklarla taltif edildiği anlaşılmaktadır. Sunulan imtiyazlar yalnızca maddi değil, manevi nitelikte de olmuştur. Nitekim 5 Mart 1320'de Papa, II. Benedetto ve Martina Zaccaria'ya, yalnızca 2 yıl süreyle geçerli olmak üzere, Sakız Adası'ndan İskenderiye ve Mısır'a papalık gemileri aracılığıyla sakız ihracatı yapma imtiyazı tanımıştır.

Papalık kararında, Zaccaria ailesinin adayı Türklere karşı savunmak zorunda olduğu ve bu savaşın sürdürülebilmesi için adanın mastik gelirlerine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır. Ancak, Janova ile devam eden savaş nedeniyle Hristiyan tüccarların mastik alımından kaçındıkları ve bu durumun ada ekonomisini zayıflatarak paralı askerlerin geri gönderilmesine yol açtığı belirtilmiştir. Bu nedenle, askeri varlığın azalmasıyla birlikte adanın Türk tehdidi altına girdiği ve daha önce birkaç kez yenilgiye uğrayan Türklerin, adayı ele geçirme konusundaki kararlılıklarının arttığı ifade edilmiştir.

Papa, Sakız Adası'nın düşmesi durumunda çevredeki diğer Hristiyan adaların da büyük bir tehlike altına gireceğini vurgulayarak, özellikle mastığın büyük ölçüde Müslüman tüccarlar tarafından taşındığını göz önünde bulundurarak, Zaccaria ailesinin ve diğer Hristiyanların yararını gözetme gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bu çerçevede, yalnızca iki yıl boyunca, Zaccaria ailesine ve hizmetlilerine, başka herhangi bir mal taşımaksızın, Mısır ve İskenderiye'ye mastik ihraç etme izni verilmiştir (Delaville le Roulx, 1913: 367-368).

Papa, Türklere karşı yürütülen mücadeleyi teşvik etmek ve kolaylaştırmak amacıyla maddi ayrıcalıkların yanı sıra manevi imtiyazlar da sağlamıştır. Bu kapsamda, 20 Şubat 1323'te, Türklerle yapılan savaşta hayatını kaybeden veya yaralananlara 3 yıl geçerli olacak şekilde tam günah bağışlanması (*omnium veniam peccatorum*) sunmuştur. Papalık belgesinde,

savaşçılara yönelik olarak, kalpten pişmanlık duyarak günahlarını itiraf etmeleri koşuluyla tüm günahlarının affedileceği belirtilmiştir (Gatto, 1956: 344-345).

Papalık mektuplarından, bu imtiyazların Sakız Hâkimi tarafından talep edildiği anlaşılmaktadır. Papalık tarafından tanınan ticari ayrıcalıklar sayesinde, adadaki refah seviyesinin yükseldiği görülmektedir. Bu durum, adada basılan sikkelerin yüksek kaliteli alaşımlardan oluşmasından da anlaşılmaktadır (Musarra, 2020: 326). Martino Zaccaria, Sakız ticaretinde ayrıcalıklı haklar elde etmekle kalmayıp, aynı zamanda şap ticaretini de sürdürerek adanın ekonomik açıdan refah seviyesini artırmış ve bölgenin ticari önemini pekiştirmiştir.

Sakız ve Şap ticaretine ilişkin kayıtlar sınırlı olmakla birlikte, dönemin kronikleri bazı kanıtlar aktarmaktadır. Ahmet Eflâkî'nin kaleme aldığı *Menâkıbü'l-Ârifîn* adlı eserde, Umur Bey'in Sakız Adası'nı fethinden bahsedilirken, adada son derece büyük miktarda sakız üretildiğini vurgulamıştır. (Ahmet Eflâkî, 1973: 310). Öte yandan, 1340'larda İmparator Iohannes Kantakouzen Sakız Adası'nın yıllık 120.000 altın gelir sağladığını belirtmiştir (Cantacuzenus, 1832, s. 583; Miller, 1911: 49). Bu miktar, oldukça dikkat çekici bir seviyeye işaret etmektedir. Martino Zaccaria'nın bölgedeki servetinin ve ekonomik gücünün, doğrudan papanın sağladığı imtiyazlarla şekillendiği göz ardı edilmemelidir.

Zaccaria'ların papalık desteği sayesinde kazandığı ayrıcalıkların maddi ve manevi getirilerinin ne denli büyük olduğu görülmektedir. Bu destek, yalnızca ticari faaliyetlerinin genişlemesine katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda ailenin saygın bir konuma ulaşmasına da vesile olmuştur. Sunulan imtiyazlar sayesinde aile, yalnızca Ege'de değil, Avrupa genelinde de daha büyük bir siyasi ve dini otorite kazanmıştır. Papalık desteğinin bir diğer önemli sonucu, Hospitalier Şövalyeleri'nin askeri yardım sağlayarak Cenevizlilerle birlikte Türklere karşı savaşta aktif bir rol üstlenmesi olmuştur. Bunun yanı sıra, papalık desteği Zaccaria ailesinin yalnızca Ceneviz ve Avignon ile değil, farklı bölgelerdeki Hristiyan topluluklarla da ittifaklar kurmasını sağlamıştır. Bu durum, onların güçlü bir müttefik ağı oluşturarak bölgede siyasi ve askeri üstünlük sağlamalarına önemli katkı sunmuştur.

Papalık'ın Türklere karşı Latin kolonilerinin savunulmasına yönelik çeşitli ayrıcalıklar vermesi, denizci Türk beyliklerinin hareketlerinin öncelikli bir tehdit olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Bu durum, Türklerin Doğu Akdeniz'deki başlıca Müslüman tehdit olarak algılanmaya başladığını ortaya koymaktadır.

Bu algı değişimi, papalık ve Latin dünyasının Doğu Akdeniz politikalarında önemli bir dönüşüme yol açmış, ticaret ile Haçlı Seferleri kavramları arasındaki ilişkiyi daha da yakınlaştırmıştır. Böylece, ekonomik çıkarlar ile dinî ve askeri mücadeleler iç içe geçmiş, Türklere mücadele papalık tarafından yalnızca bir askerî zorunluluk değil, aynı zamanda ticari ve stratejik bir gereklilik olarak da görülmeye başlanmıştır.

Sonuç

14. yüzyılda Sakız Adası üzerinde yaşanan mücadeleler, Doğu Akdeniz'deki güç dengelerinin nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu süreçte Cenevizliler, Sakız Adası'nı bir ticaret merkezi ve stratejik bir askeri üs olarak kullanırken, Türkler de bölgedeki varlıklarını genişletme ve deniz ticaretinde etkili bir güç olma hedefiyle adaya yönelmişlerdir. Aydınoğlu Mehmet Bey'in 1319'daki saldırısı, bu mücadelenin en önemli dönüm noktalarından biri olmuş ve Latin yönetimi ile Türkler arasındaki çatışmayı daha da derinleştirmiştir.

Papalık, Sakız Adası'nı Hristiyan dünyasının doğudaki savunma hattının bir parçası olarak görmüş ve Cenevizlilere ve Hospitalier Şövalyeleri'ne sağladığı imtiyazlarla bu bölgedeki Latin varlığını güçlendirmeye çalışmıştır. Özellikle Papa XXII. Ioannes'in Zaccaria ailesine tanıdığı ticari ve manevi ayrıcalıklar, yalnızca adanın ekonomik refahını artırmakla kalmamış, aynı zamanda Hristiyan ittifaklarını da güçlendirmiştir. Papalık desteğiyle Cenevizliler ve Hospitalierler, Türklere karşı organize bir direniş sergilemiş ve Ege'deki Latin kolonilerinin güvenliğini sağlamak için aktif bir rol oynamıştır.

Bu makale, Sakız Adası üzerindeki mücadelenin yalnızca bölgesel bir çatışma olmadığını, aynı zamanda Haçlı ideolojisinin deniz savaşları bağlamında nasıl şekillendiğini göstermektedir. Papalık kaynakları, Latin kronikleri ve Türk anlatıları incelendiğinde, her bir tarafın kendi perspektifinden olayları nasıl yorumladığı ve propagandaya dayalı bir tarih yazımı geliştirdiği görülmektedir. Bu nedenle, Sakız Adası'ndaki savaşlar, sadece askeri bir rekabetin değil, aynı zamanda dini ve siyasi motivasyonların iç içe geçtiği bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, Sakız Adası'ndaki Ceneviz-Türk mücadelesi, Doğu Akdeniz'deki Latin varlığı, Türk genişlemesi ve papalık politikalarının kesişim noktasında yer almaktadır. Ticaret, askeri stratejiler ve dini faktörlerin iç içe geçtiği bu mücadele, bölgedeki güç dengelerinin nasıl şekillendiğini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Sakız Adası'nın 14. yüzyıldaki statüsü, dönemin büyük güçleri arasındaki rekabeti yansıtan bir örnek olup, Doğu Akdeniz'deki Hristiyan-Müslüman karşılaşmalarının daha geniş çerçevede ele alınmasını gerektiren önemli bir tarihsel vaka olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklar

- Ahmet Eflâkî. (1973). *Âriflerin menkıbeleri*. II. (Çev. T. Yazıcı) Konstantinopolis: Hürriyet Yayınları.
- Brocardus. (1906). *Directorum ad passagium faciendum. Recueil Des Historiens Des Croisades* içinde (s. 367-517). Paris: Imprimere Nationale.
- Cantacuzenus, I. (1832). Ioannis Cantacuzeni eximperatoris historiarum libri IV. (Ed. L. Schopeni) *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae III* içinde Bonnae.
- Gatto, L. (1956). 'Per la storia di Martino Zaccaria, signore di Chio II, III. *Bullettino dell' Archivio Paleografico Italiano*, 325-345.
- Gregoras, N. (1829). *Byzantina historia*. (Editor L. Schopeni) *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae I*. Bonnae.
- Guillelmus Ade. (2012). *Tractatus quomodo sarraceni sunt expugnandi*. (Çev. G. Constable) Washington D. C.: Dumbarton Oax.
- Housley, N. (1986). *The Avignon papacy and the crusades 1305-1378*. Oxford : Clarendon Press.
- Ludolphus de Sudheim. (1884). *De itinere terre sancte. Archives De L'Orient Latin* (s. 305-377). Paris: Ernest Leroux.
- Luttrell, A. (1975). *The hospitallers at Rhodes 1306-1424*. (Ed. K. M. Setton) *A History of The Crusades : The Fourteenth and Fifteenth Centuries* içinde (278-313). Madison and London: University of Wisconsin Press.

- Miller, W. (1911). The Zaccaria of Phocaea and Chios 1275-1329. *The Journal of Hellenic Studies* (31), 42-55.
- Musarra, A. (2020). Zaccaria. *Dizionario biografico degli Italiani* içinde (s. 325-328). Roma: Istituto Della Enciclopedia Italiano.
- Roulx, J. D. (1913). *Les Hospitaliers a Rhodes josqua la mort de philibert de naillac 1310-1421*. Paris: Ernest Leroux.
- Villani, G. (1991). *Nuova cronica*. (Ed. G. Porto) Parma.
- Yinanç, M. H. (1929). *Düsturnamei Enverî: Medhal*. Konstantinopolis: Evkaf Matbaası.